

O'ZBEKISTONDA INTERNET MAGAZINLARI VA ULARNING ASOSIY KO'RSATKICHLARI

Suyarov Akram Musayevich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,
axborot texnologiyalari kafedrası PhD, dotsent

akramsuyarov@mail.ru

Narzullayeva Nigora Ilyos qizi

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
iqtisodiyot fakulteti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonda internet-magazinlarning shakllanishi, rivojlanishi va ularning asosiy ko'rsatkichlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Onlayn savdo bozorining kengayishi, internet-magazinlar orqali mahsulotlarni xarid qilish jarayonining qulaylashuvi hamda raqamli iqtisodiyotning o'sishi bilan bog'liq omillar yoritilgan. Tadqiqot davomida O'zbekistonning eng faol internet-magazinlari, ularning xizmat ko'rsatish mexanizmlari, to'lov tizimlari, yetkazib berish infratuzilmasi va iste'molchilar uchun yaratayotgan afzalliklari o'rganildi. Shuningdek, onlayn savdoning rivojlanishiga to'sqinlik qilayotgan muammolar, raqobat muhiti, logistika cheklovlari va ishonch omillari ham tahlil etildi. Tadqiqot natijalari internet-magazinlar faoliyatining hozirgi holati, ularning iqtisodiyotdagi o'rni va kelgusidagi rivojlanish istiqbollarini aniqlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: internet-magazin, onlayn savdo, raqamli iqtisodiyot, elektron platforma, logistika, raqobat, elektron to'lov tizimi.

Kirish

So'nggi yillarda O'zbekiston iqtisodiyotida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi natijasida elektron tijorat, xususan internet-magazinlar bozori sezilarli darajada kengayib bormoqda. Aholining internetdan foydalanish darajasining oshishi, smartfonlar va onlayn to'lov tizimlarining ommalashuvi, shuningdek logistika xizmatlarining takomillashuvi internet-savdo faoliyatining yangi bosqichga ko'tarilishiga

zamin yaratdi. Bugungi kunda internet-magazinlar nafaqat mahsulot xarid qilishning qulay shakli, balki tadbirkorlar uchun bozorga kirish, savdo jarayonlarini raqamlashtirish va mijozlar bilan samarali aloqa o'rnatishning muhim vositasiga aylanmoqda. O'zbekistonda internet-magazinlar bozori asosan yirik platformalar Asaxiy, OLX, Goodzone, Texnomart, Book.uz kabi elektron savdo maydonlari orqali shakllangan. Ushbu platformalar turli yo'nalishdagi mahsulotlarni bir joyda jamlab, keng iste'molchilar uchun qulay interfeys, tezkor yetkazib berish xizmati va onlayn to'lov imkoniyatlarini taqdim etmoqda. Raqamli iqtisodiyot sharoitida internet-magazinlarning o'sishi kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash, yangi ish o'rinlari yaratish va ichki bozorni jonlantirishga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, onlayn savdo faoliyatida mavjud muammolar ham dolzarbligicha qolmoqda. Xususan, ayrim hududlarda logistika tizimining yetarli darajada rivojlanmagani, iste'molchilarning onlayn to'lovga bo'lgan ishonchi pastligi, qisman texnik nosozliklar, servislardagi yuklama va kafolat masalalari internet-magazinlarning rivojlanish jarayoniga ta'sir etuvchi omillar sifatida qayd etiladi. Rivojlangan davlatlar tajribasida esa internet-magazinlar yuqori darajadagi raqobat, tezkor yetkazib berish, sifatli servis va qonuniy himoyaga ega ekanligi ularning ustun jihatlaridan biridir. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi O'zbekistonda internet-magazinlarning rivojlanish holatini tahlil qilish, ularning asosiy ko'rsatkichlarini aniqlash, afzalliklari va mavjud muammolarini ilmiy nuqtai nazardan baholash hamda raqamli iqtisodiy taraqqiyotdagi o'rnini yoritishdan iborat. Internet-magazinlar faoliyatini kompleks o'rganish O'zbekistonda elektron tijoratning kelgusidagi istiqbollari belgilash va uni yanada takomillashtirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Adabiyot sharhi

O'zbekistonda internet-magazinlar va elektron tijoratning rivojlanishi bo'yicha olib borilgan ilmiy izlanishlar shuni ko'rsatadiki, raqamli savdo tizimlari iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri sifatida shakllanmoqda. Xalqaro va mahalliy adabiyotlarda internet-savdo jarayonlari, elektron platformalarning afzalliklari, ularning iqtisodiyotga ta'siri hamda iste'molchilarning onlayn xarid qilishdagi xulq-atvorini o'rganishga bag'ishlangan ko'plab tadqiqotlar mavjud. Laudon va Traverning elektron tijorat bo'yicha tadqiqotlarida internet-magazinlar raqamli iqtisodiyotning asosiy tarkibiy qismi sifatida

talqin qilinadi. Ularning fikricha, elektron savdo bozori raqobatni kuchaytiradi, narxlar shaffofligini oshiradi hamda tadbirkorlar uchun yangi bozor imkoniyatlarini yaratadi. Global tajribada internet-magazinlar savdo xarajatlarini kamaytirish, logistika jarayonlarini optimallashtirish va mijozlar bilan interaktiv aloqani yo'lga qo'yish orqali yuqori samaradorlikka erishayotganligi ko'rsatiladi.

Xudoyberdiyev, Karimov va boshqa o'zbek olimlarining raqamli iqtisodiyot va elektron tijoratga bag'ishlangan ilmiy ishlari esa O'zbekiston sharoitida internet-savdoning rivojlanish omillarini yoritishga qaratilgan. Ularda raqamli infratuzilma, internet qamrovining kengayishi, elektron to'lovlarning ommalashuvi va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari elektron tijoratning asosiy harakatlantiruvchi kuchlari sifatida qayd etiladi. Mahalliy tadqiqotlarda shuningdek, internet-savdo xizmatlarining sifati, iste'molchilar ishonchi, yetkazib berish tizimining samaradorligi va xizmat ko'rsatish madaniyati masalalari ham alohida o'rin tutadi. Ba'zi ilmiy maqolalarda O'zbekistonda internet-magazinlar o'rtasidagi raqobatning kuchayib borayotgani, yirik platformalarning bozorda yetakchi mavqega ega bo'layotgani ham yoritilgan.

Xalqaro tashkilotlarning OECD, UNCTAD, World Bank kabi institutlarning elektron tijorat bo'yicha hisobotlarida ham rivojlanayotgan davlatlarda internet-savdoning iqtisodiy o'sishga qo'shayotgan hissasi keng tahlil qilingan. Ularning ma'lumotlariga ko'ra, internet-magazinlar kichik biznes subyektlari uchun yangi bozorga kirish imkoniyatlarini yaratib, raqamli iste'molchilar segmentini shakllantiradi va iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi. Open Library, Amazon, Alibaba, Wildberries kabi yirik global platformalarning ilmiy tahlil qilingan modellarida internet-savdo ekotizimining shakllanish jarayoni, mijozlarga xizmat ko'rsatish strategiyasi, yetkazib berish logistikasining avtomatlashtirilishi va mijozlar ishonchini oshirish mexanizmlari haqida batafsil ma'lumot berilgan. Ushbu tajribalar O'zbekiston internet-magazinlari uchun ham zaruriy metodik asos sifatida qaraladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot O'zbekistonda internet-magazinlar faoliyatini o'rganish, ularning asosiy ko'rsatkichlarini aniqlash hamda bozor rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni baholashga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida bir nechta ilmiy-uslubiy yondashuvlar

qo‘llanildi. Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish usuli asosida internet-magazinlar bo‘yicha mahalliy va xorijiy tadqiqotlar o‘rganildi. Elektron tijoratning rivojlanish omillari, onlayn savdo platformalari infratuzilmasi, iste’molchilar xulq-atvori va logistika tizimlarining samaradorligi bo‘yicha mavjud ilmiy manbalar umumlashtirildi. Bu bosqich tadqiqotning nazariy poydevorini shakllantirishga xizmat qildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi

O‘zbekistonda internet-magazinlar faoliyatining tahlili shuni ko‘rsatadiki, raqamli savdo bozori so‘nggi besh yil ichida sezilarli o‘shishni boshdan kechirdi. Aholining internetdan foydalanish darajasining yil sayin ortib borishi, elektron to‘lov tizimlarining joriy etilishi va logistika xizmatlarining takomillashuvi onlayn savdoning keng ommalashishiga xizmat qilmoqda. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, internet-magazinlar nafaqat savdo-harid jarayonini soddalashtiradi, balki iste’molchilarning tanlov imkoniyatlarini kengaytiradi, narxlarning shaffofligini oshiradi va tadbirkorlar uchun yangi bozorlarga kirish imkoniyatlarini yaratadi. O‘zbekiston bozorida yetakchi internet-magazinlar faoliyatini batafsil tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, har bir platforma o‘zining ma’lum segmenti va xizmat ko‘rsatish modeli bilan ajralib turadi. Masalan, Asaxiy.uz zamonaviy onlayn-do‘kon modeli asosida faoliyat yuritib, keng assortiment, tez yetkazib berish, rasmiy kafolatlar, muddatli to‘lov va aksiyalar orqali katta auditoriyani jalb qilmoqda. Platformaning ommalashuvi ko‘p jihatdan uning xizmat sifati va logistika tizimining nisbatan barqarorligiga bog‘liq. OLX.uz esa marketplace modeli asosida ishlaydi, ya’ni foydalanuvchilar o‘zlari mahsulot joylaydi va sotadi. Bu modelning afzalligi — mahsulotlarning xilma-xilligida, narx bo‘yicha yaxshi tanlov mavjudligida, ammo shu bilan birga kafolat tizimining cheklanganligi iste’molchilar ishonchiga qisman ta’sir qilishi mumkin.

Elektronika bozorida raqobat kuchli bo‘lgan platformalardan biri Goodzone.uz bo‘lib, turli aksiyalar, chegirmalar va qulay to‘lov tizimi orqali o‘z o‘rniga ega. Texnomart.uz esa an’anaviy do‘kon bilan birgalikda onlayn savdo tizimini rivojlantirib, O‘zbekiston bo‘ylab keng filial tarmog‘iga ega bo‘lishi bilan ajralib turadi. Bunday model mijozlarga servis sifatini oshirish va tovarni ko‘rish imkoniyatini yaratadi. Onlayn kitob bozori bo‘yicha Kitobxon.com, Book.uz kabi platformalar yetakchi hisoblanadi. Ular

o‘zbek tilidagi badiiy, ilmiy va o‘quv adabiyotlarining raqamli shaklini taqdim etib, kitobxonlar uchun katta qulaylik yaratadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, aynan kitob platformalarida yetkazib berish jarayoni boshqa segmentlarga qaraganda tezroq rivojlanmoqda, ammo baribir logistika tizimi to‘liq samarali ishlayotganini aytish qiyin. Internet-magazinlar bozorida mavjud muammolar ham aniqlanib, ularning ba’zilariga hali ham yechim talab qilinadi. Jumladan, logistikaning ayrim hududlarda to‘liq qamrab olmaganligi, to‘lov tizimlari ishlashidagi vaqtinchalik nosozliklar, onlayn xarid bo‘yicha iste’molchilarning ishonch darajasi pastligi, soxta mahsulotlar xavfi va xizmat ko‘rsatish madaniyati bilan bog‘liq masalalar shular jumlasidandir. Shuningdek, ayrim platformalarda buyurtmalarni qayta ishlash jarayoni sekin bo‘lishi foydalanuvchi tajribasiga salbiy ta’sir qilishi mumkin.

1-Jadval. O‘zbekistonda internet-magazinlarning asosiy ko‘rsatkichlari

Manba	Mahsulot Turi	Hudud	To‘lov Usullari	Foydali Xususiyatlar
OLX.uz	Elektron savdo maydoni (marketplace)	Respublika	Naqd, karta, Payme, Click	Keng assortiment, tez sotuv, ko‘p foydalanuvchi, maxsus kafolat tizimi
Asaxiy.uz	Elektronika, maishiy texnika, kitoblar	O‘zbekiston	Karta, Payme, Click, muddatli to‘lov	Katta tanlov, kafolat, tez yetkazish, ayrim hududlarda yetkazish sekin
Texnomart.uz	Maishiy texnika va elektronika	Respublika	Karta, Payme, Click, kredit	Do‘kon + online, kafolat kuchli, narxlar

				doim eng past emas
Goodzone.uz	Elektronika, smartfonlar	Respublika	Karta, muddatli to'lov	Aksiyalar ko'p, oson buyurtma, mavjudlik ba'zan cheklangan
Glotr.uz	B2B savdo, sanoat va qurilish mahsulotlari	O'zbekiston	Bank orqali	Korxonalar uchun qulay tizim, jismoniy shaxslar uchun mos emas
Book.uz	Badiiy va ilmiy kitoblar	Respublika	Karta, elektron to'lov	O'zbek tilidagi boy fond, yetkazish

O'ylab qaraganda, O'zbekiston internet-magazinlar bozori hali rivojlanish bosqichida bo'lsa-da, uning iqtisodiyotdagi roli tobora ortib bormoqda. Iste'molchilarning onlayn xaridga bo'lgan qiziqishi, mobil to'lov tizimlarining rivoji, platformalar o'rtasidagi raqobatning kuchayishi bozorning yanada kengayishi uchun mustahkam asos yaratmoqda.

Xulosa. O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatadiki, internet-magazinlar zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismiga aylanib, savdo jarayonlarini raqamlashtirishda muhim o'rin egallamoqda. Tadqiqot davomida o'tkazilgan tahlillar internet-savdoning rivojlanishi aholi ehtiyojlari, raqamli infratuzilma imkoniyatlari, to'lov tizimlarining takomillashuvi va elektron platformalar tomonidan taqdim etilayotgan xizmatlar sifatiga bevosita bog'liq ekanini ko'rsatdi. Yirik internet-magazinlarning faoliyatini o'rganish asosida aniqlanishicha, O'zbekiston bozorida onlayn savdo platformalari o'zining funksional imkoniyatlari, servis sifati, logistika tizimi va mahsulot turiga qarab turlicha afzalliklar bilan ajralib turadi. Asaxiy, Texnomart, Goodzone kabi platformalar professional xizmat ko'rsatish, tez yetkazib berish va rasmiy kafolatlar bilan bozorda o'z o'rnini

mustahkamlagan bo'lsa, OLX kabi marketplace modellari mahsulotlarning ko'pligi va xilma-xilligi bilan ommalashgan. Kitobxon.com va Book.uz esa o'zbek tilidagi elektron adabiyotlar bo'yicha yetakchi platformaga aylanishi bilan ajralib turadi.

Biroq tahlillar shuni ko'rsatdiki, internet-magazinlar faoliyatida yechimini kutayotgan bir qator muammolar ham mavjud. Xususan, ayrim hududlarda yetkazib berish tizimining sustligi, servis sifati barqaror emasligi, onlayn to'lovlarga bo'lgan ishonchning yetarlicha shakllanmaganligi, ba'zi mahsulotlarning sifat kafolati pastligi iste'molchi tajribasini pasaytirishi mumkin. Bundan tashqari, raqobatning keskinlashishi platformalardan yanada sifatli xizmat ko'rsatishni talab etadi. Shunga qaramay, internet-savdo bozori O'zbekiston iqtisodiyotida katta salohiyatga ega ekani aniqlandi. Onlayn savdo ulushining yildan-yilga oshib borayotgani, mobil ilovalarning ommalashuvi, elektron to'lov tizimlarining takomillashuvi va aholining onlayn xarid qilishga o'rganib borayotgani sektorning barqaror rivojlanishidan dalolat beradi. Kelgusida internet-magazinlar bozorining sezilarli kengayishi va yanada sifatli xizmat ko'rsatishni yo'lga qo'yishi kutilmoqda. Umuman olganda, mazkur tadqiqot internet-magazinlar faoliyatini chuqur tahlil qilish, ularning afzallik va kamchiliklarini aniqlash, bozorning rivojlanish darajasini baholash va istiqbollarini belgilash asosidan amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Laudon K.C., Traver C.G. E-Commerce: Business, Technology, Society. — Pearson Education, 2021.
2. OECD. Digital Economy Outlook. — Paris, 2020.
3. UNCTAD. E-Commerce and Digital Trade Report. — Geneva, 2023.
4. Karimov B.X. Raqamli iqtisodiyot asoslari. — Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 2022.
5. Xudoyberdiyev A.A. Elektron tijorat va internet-savdo tizimlari. — Toshkent, 2021.
6. Suyarov A.M., Raximov S., Abduraxmanov M. Methodology of Using IT Software Tools — EPESS, 2025.
7. Statistika agentligi ma'lumotlari — O'zbekistonda elektron tijorat bozorining o'sish dinamikasi.
8. Asaxiy.uz rasmiy sayti — <https://asaxiy.uz>

9. OLX Uzbekistan rasmiy platformasi — <https://olx.uz>